DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)
den 30 april 1998 *

I de förenade målen C-377/96—C-384/96,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget, från Cour de cassation de Belgique, att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

August De Vriendt

och

Rijksdienst voor Pensioenen (C-377/96),

mellan

Rijksdienst voor Pensioenen

och

René van Looveren (C-378/96),

mellan

Rijksdienst voor Pensioenen

* Rättegångsspråk: nederländska och franska.

och

Julien Grare (C-379/96),

mellan

Rijksdienst voor Pensioenen

och

Karel Boeykens (C-380/96),

mellan

Rijksdienst voor Pensioenen

och

Frans Serneels (C-381/96),

mellan

Office national des pensions (ONP)

och

Fredy Parotte (C-382/96),

mellan

Office national des pensions (ONP)

och

Camille Delbrouck (C-383/96),

och mellan

Office national des pensions (ONP)

och

Henri Props (C-384/96),

angående tolkningen av artikel 7 i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet (EGT L 6, 1979, s. 24; svensk specialutgåva, område 5, volym 2),

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden H. Ragnemalm (referent) samt domarna R. Schintgen, G. F. Mancini, J. L. Murray och G. Hirsch,

generaladvokat: S. Alber,
justitiesekreterare: byrådirektören L. Hewlett,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Office national des pensions (Rijksdienst voor Pensioenen), genom byrådirektören Gabriel Perl, i egenskap av ombud,

— Karel Boeykens, genom advokaterna René Bützler, Bryssel, och Lieven Lenaerts, Antwerpen,

— Belgiens regering, genom social- och hälsoministern Marcel Colla, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom juridiske rådgivaren Pieter-Jan Kuijper, och Marie Wolfcarius, rättstjänsten, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 27 november 1997 av: Office national des pensions, företrädd av rådgivaren Jan C. A. De Clerck, i egenskap av ombud, Belgiens regering, företrädd av avdelningschefen Jan Devadder, utrikes-, utrikeshandels- och utvecklingsbiståndsministeriet, i egenskap av ombud, och kommissionen, företrädd av Pieter Jan Kuijper och Marie Wolfcarius,

och efter att den 15 januari 1998 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Cour de cassation de Belgique har genom beslut av den 4 november 1996, vilka inkom till domstolen den 27 november samma år, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget ställt tre frågor angående tolkningen av artikel 7 i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen

om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet (EGT L 6, 1979, s. 24, svensk specialutgåva, område 5, volym 2, nedan kallat direktivet).

2 Dessa frågor har uppkommit i tvister mellan å ena sidan August De Vriendt (C-377/96), René van Looveren (C-378/96), Julien Grare (C-379/96), Karel Boeykens (C-380/96), Frans Serneels (C-381/96), Fredy Parotte (C-382/96), Camille-Delbrouck (C-383/96) och Henri Props (C-384/96) och å andra sidan Office national des pensions (nedan kallat ONP) med anledning av beräkningen av deras pension.

3 Genom beslut av domstolens ordförande av den 9 januari 1997 förenades dessa mål med avseende på det skriftliga och det muntliga förfarandet samt domen.

4 I den kungliga kungörelsen nummer 50 av den 24 oktober 1967 om avgångs- och efterlevandepension för arbetstagare (*Moniteur belge* av den 27 oktober 1967, nedan kallad den kungliga kungörelsen), som gällde till den 1 januari 1991, fastställdes den allmänna pensionsåldern till 65 år för män och till 60 år för kvinnor.

5 Enligt artikel 10 i den kungliga kungörelsen beräknades avgångspensionen per kalenderår på grundval av en andel av den inkomst som den berörde uppburit. Det belopp som denna andel uppgick till fastställdes enligt vissa särskilda bestämmelser och beaktades till 75 eller 60 procent, beroende på om vederbörande hade en make eller maka att försörja. Den andel som beräknades för varje kalenderår hade som täljare värdet ett och som nämnare ett värde som var högst 45 för män och högst 40 för kvinnor.

6 Då den yrkesverksamma perioden hade varat mer än 40 eller 45 år, beaktades de kalenderår under denna period som var mest förmånliga vid beräkningen.

7 I den kungliga kungörelsen föreskrevs att såväl kvinnor som män kunde tidigarelägga sin pensionering med fem år i förhållande till minimiåldern, genom att minska pensionen med 5 procent per år som pensioneringen tidigarelades. Möjligheten för kvinnor att tidigarelägga pensioneringen avskaffades genom den kungliga kungörelsen nummer 415 av den 16 juli 1976.

8 Ett nytt system som inrättades genom lagen av den 20 juli 1990, genom vilket flexibel pensionsålder för arbetstagare infördes och genom vilket arbetstagarnas pension anpassades till utvecklingen av den allmänna levnadsstandarden (*Moniteur belge* av den 15 augusti 1990, nedan kallad 1990 års lag), gjorde det möjligt för arbetstagare, oberoende av kön, att från och med den 1 januari 1991 gå i pension från och med 60 års ålder.

9 Vad avser beräkningen av pensionen föreskrev 1990 års lag att pensionärens rätt till pension beräknades per kalenderår på grundval av en andel av den inkomst som den berörde hade uppburit, vilken fastställdes enligt den kungliga kungörelsen, och att nämnaren i detta bråk fortfor att vara 45 för män och 40 för kvinnor.

10 Genom 1990 års lag avskaffades för övrigt även för män minskningen av pensionen med 5 procent för varje år som pensioneringen tidigarelades.

11 I artikel 4.1 i direktivet förbjuds diskriminering på grund av kön, vare sig diskrimineringen är direkt eller indirekt, vad beträffar beräkningen av förmåner, bland annat ålderspensionsförmåner.

12 Artikel 7.1 a i direktivet, vilken innehåller undantag från denna princip, har emellertid följande lydelse:

"1. Detta direktiv skall inte hindra medlemsstaterna att utesluta från dess tillämpningsområde

a) avgörandet av pensionsålder för att bevilja ålders- och avgångspension och de eventuella konsekvenserna härav för andra förmåner,

..."

13 I mål C-154/92, Van Cant (REG 1993 s. I-3811), i vilket dom avkunnades den 1 juli 1993, frågade Arbeidsrechtbank te Antwerpen domstolen huruvida den metod som användes för att beräkna avgångspension för arbetstagare av manligt kön, såsom den har beskrivits ovan, utgjorde en diskriminering på grund av kön i den mening som avses i artikel 4 i direktivet.

14 Domstolen fastställde i punkt 13 i domen i det ovannämnda målet Van Cant att för det fall nationell lagstiftning avskaffar skillnaden i pensionsålder mellan manliga och kvinnliga arbetstagare, vilket är en faktisk omständighet som den nationella domstolen har att bedöma, kan artikel 7.1 a i direktivet inte längre åberopas för att bibehålla en skillnad i fråga om den metod som användes för att beräkna avgångspension som hade samband med denna skillnad i pensionsålder.

15 Domstolen fastställde vidare i samma dom att det strider mot artiklarna 4.1 och 7.1 i direktivet att det genom en nationell lagstiftning, enligt vilken kvinnliga och

manliga arbetstagare kan gå i pension vid samma ålder, på grund av den metod enligt vilken pensionen beräknas bibehålls en skillnad mellan könen, som i sin tur har samband med den skillnad i pensionsålder som förelåg enligt den tidigare gällande lagstiftningen.

16 ONP beviljade de berörda, som samtliga var arbetstagare av manligt kön, genom beslut fattade mellan den 18 december 1990 och den 16 december 1994, en avgångspension beräknad på grundval av en andel, som representerade den yrkesverksamma perioden, beräknad i fyrtiofemtedelar.

17 De berörda begärde inom ramen för de förfaranden som de hade inlett vid Arbeidshof te Antwerpen (C-378/96—C-381/96), Arbeidshof te Gent (C-377/96) respektive Cour du travail de Liège (C-382/96—C-384/96), att pensionen skulle beräknas på grundval av fyrtiondelar och inte fyrtiofemtedelar.

18 Arbeidshof te Gent fastställde ONP:s beslut genom dom av den 8 september 1995. Cour du travail de Liège upphävde däremot genom domar av den 10 november och den 15 december 1995 detta organs beslut, då den ansåg att de berörda hade rätt till avgångspension beräknad på grundval av en yrkesverksam period beräknad i fyrtiondelar. Även Arbeidshof te Antwerpen biföll de berördas yrkanden genom fyra domar av den 10 januari 1996.

19 August De Vriendt (C-377/96) och ONP (C-378/96—C-384/96) överklagade domarna till Cour de cassation.

20 Den 19 juni 1996, det vill säga under det att dessa förfaranden var anhängiga, antog det belgiska parlamentet en lag om förklaring av lagen från år 1990 (*Moniteur belge* av den 20 juli 1996, nedan kallad lagen om förklaring av lag).

21 I artikel 2 i lagen om förklaring av lag definieras begreppet "avgångspension" enligt följande:

"Med ordet 'avgångspension' avses, för tillämpningen av artiklarna 2.1, 2.2, 2.3 och 3.1, 3.2, 3.3, 3.5, 3.6, 3.7 i lagen av den 20 juli 1990 om införande av flexibel pensionsålder för arbetstagare och genom vilken arbetstagarnas pension anpassas till utvecklingen av den allmänna levnadsstandarden, den ersättningsinkomst som beviljas den förmånstagare som anses ha blivit oförmögen att arbeta på grund av ålder, vilket anses inträffa vid 65 års ålder vad avser manliga förmånstagare och vid 60 år vad avser kvinnliga förmånstagare."

22 Det framgår slutligen av handlingarna att en ramlag av den 26 juli 1996 om modernisering av den sociala tryggheten och om säkerställande av att de lagstadgade pensionssystemen är möjliga att genomföra (*Moniteur belge* av den 1 augusti 1996) samt en kunglig kungörelse av den 23 december 1996 om tillämpning av denna ramlag (*Moniteur belge* av den 17 januari 1997) har antagits. I dessa bestämmelser, vilka trädde i kraft den 1 juli 1997, föreskrivs

— att pensionsåldern om 65 år bibehålls samt att pensionen beräknas på grundval av fyrtiofemtedelar för män,

— en successiv ökning av pensionsåldern till 65 år samt om beräkningen av pensionen för kvinnor, under en övergångsperiod av 13 år som löper ut år 2009,

— en samtidig anpassning, enligt samma progressiva system, av åldersgränserna i övriga sektorer för social trygghet, i syfte att år 2009 uppnå en gräns för beviljande av förmåner vid 65 års ålder även för kvinnor,

— att flexibel pensionsålder skall bibehållas, det vill säga möjligheten att tidigarelägga pensioneringen till 60 års ålder för män och kvinnor, genom att visa att ett villkor avseende yrkesverksamhetens längd är uppfyllt. År 1997 är detta villkor 20 år och utvecklas successivt för att slutligen år 2005 utmynna i ett krav på att yrkesverksamheten skall ha varat i 35 år.

23 Då Cour de cassation var tveksam till huruvida lagen av år 1990, såsom den skulle tillämpas enligt lagen om förklaring av lagen, var förenlig med gemenskapsrätten, förklarade den målet vilande och ställde följande tre tolkningsfrågor till domstolen:

"1) Skall artikel 7 i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 tolkas på så sätt att medlemsstaterna enligt denna artikel har möjlighet att på olika sätt fastställa den ålder (beroende på kön) då män och kvinnor, vad gäller deras anspråk på avgångspension i egenskap av arbetstagare, skall anses vara arbetsoförmögna på grund av ålder och följaktligen kan beräkna pensionerna på olika sätt, på det sätt som har visats i detta beslut?

2) Skall denna artikel tolkas så, att den hindrar att män och kvinnor, som anses vara arbetsoförmögna på grund av ålder från 65 respektive 60 års ålder och som från denna ålder även förlorar rätten till socialförsäkringsförmåner, såsom arbetslöshetsförmåner, kan göra gällande en ovillkorlig rätt till pension från 60 års ålder, varvid pensionsbeloppet beräknas på ett annat sätt för män än för kvinnor?

3) Skall begreppet 'pensionsålder' (på franska 'l'âge de la pension de retraite' och på engelska 'pensionable age') i artikel 7 i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 tolkas så, att det åsyftar den ålder då ålderspension kan beviljas eller rör det sig om den ålder då arbetstagaren enligt de nationella kriterier som är tillämpliga anses vara arbetsoförmögen på grund av ålder och har en ersättningsinkomst som utesluter andra socialförsäkringsförmåner som betecknas som ersättningsinkomster?

Kan detta begrepp tolkas så, att det omfattar de två definitioner som givits ovan?"

24 Den hänskjutande domstolen vill med dessa frågor, vilka skall behandlas samtidigt, i huvudsak få uppgift om huruvida artikel 7.1 a i direktivet skall tolkas på så sätt att medlemsstaterna har möjlighet att fastställa den ålder då arbetstagarna skall anses ha blivit arbetsoförmögna på grund av ålder och ha rätt till avgångspension till 65 år för män och till 60 år för kvinnor och följaktligen beräkna pensionsbeloppet olika beroende på vilket kön arbetstagaren är av, och det även om de manliga arbetstagarna kan åberopa en ovillkorlig rätt till en ersättningsinkomst i form av pension från och med 60 års ålder.

25 Det skall först erinras om att enligt en fast rättspraxis skall den möjlighet att göra undantag som föreskrivs i artikel 7.1 a i direktivet tolkas restriktivt (se bland annat dom av den 30 mars 1993 i mål C-328/91, Thomas m. fl., REG 1993, s. I-1247, punkt 8). Om en medlemsstat med tillämpning av denna artikel fastställer olika pensionsålder för män och för kvinnor för beviljande av ålders- och avgångspension, begränsas sålunda möjligheten till undantag till att gälla diskriminering som nödvändigtvis och objektivt sett har samband med skillnader i pensionsålder (domen i det ovannämnda målet Thomas m. fl. och dom av den 19 oktober 1995 i mål C-137/94, Richardson, REG 1995, s. I-3407, punkt 18). För det fall nationell lagstiftning däremot avskaffar skillnaden i pensionsålder, kan medlemsstaten inte bibehålla en skillnad mellan könen i fråga om den metod som används för att beräkna pensionen (domen i det ovannämnda målet Van Cant, punkt 13).

26 Om man beaktar vilken typ av undantag det är fråga om i artikel 7.1 i direktivet, framgår det att gemenskapslagstiftaren hade för avsikt att ge medlemsstaterna möjlighet att i fråga om pensioner temporärt bibehålla de fördelar som tilldelats kvinnor för att ge medlemsstaterna möjlighet att successivt genomföra en förändring av pensionssystemet på denna punkt utan att rubba dessa systems komplexa ekonomiska balans, vars betydelse lagstiftaren inte kunde vara ovetande om (dom av den 7 juli 1992 i mål C-9/91, Equal Opportunities Commission, REG 1992, s. I-4297, punkt 15).

27 Domstolen skall således ta ställning till om, i ett fall som det i fråga vid den nationella domstolen, den diskriminering som följer av den metod som används för att beräkna avgångspensionerna nödvändigtvis och objektivt sett har samband med bibehållande av nationella regler som fastställer pensionsåldern enligt olika metoder beroende på kön och som följaktligen omfattas av undantaget i artikel 7.1 a i direktivet.

28 Det skall i detta avseende erinras om, såsom det framgår av punkt 13 i domen i målet Van Cant, att frågan huruvida nationell lagstiftning har bibehållit en skillnad i pensionsålder mellan manliga och kvinnliga arbetstagare är en fråga om faktiska omständigheter som det ankommer på den nationella domstolen att avgöra.

29 För det fall denna skillnad skulle ha bibehållits, finns det anledning att framhålla att fastställandet av den ålder då avgångspension kan beviljas faktiskt sett avgör hur lång den period är under vilken de berörda kan göra inbetalningar till pensionssystemet.

30 Under sådana omständigheter skulle således en diskriminering med avseende på den metod enligt vilken pensionerna beräknas, såsom den som följer av ifrågavarande nationella lagstiftning, nödvändigtvis och objektivt sett ha samband med den skillnad som har bibehållits vad avser fastställande av pensionsålder.

31 Av vad anförts ovan följer att de frågor som har ställts skall besvaras så, att artikel 7.1 a i direktivet skall tolkas på så sätt att när det i en nationell lagstiftning bibehålls en skillnad i pensionsålder mellan manliga och kvinnliga arbetstagare har ifrågavarande medlemsstat rätt att beräkna pensionsbeloppet på olika sätt beroende på vilket kön arbetstagaren tillhör.

Rättegångskostnader

32 De kostnader som har förorsakats den belgiska regeringen och Europeiska gemenskapernas kommission, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 4 november 1996 har ställts av Cour de cassation de Belgique — följande dom:

Artikel 7.1 a i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet skall tolkas på så sätt att när det i en nationell lagstiftning bibehålls en skillnad i pensionsålder mellan manliga och kvinnliga arbetstagare, har ifrågavarande medlemsstat rätt att beräkna pensionsbeloppet på olika sätt beroende på vilket kön arbetstagaren tillhör.

Ragnemalm Schintgen Mancini

Murray Hirsch

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 30 april 1998.

R. Grass H. Ragnemalm

Justitiesekreterare Ordförande på sjätte avdelningen